

Програма іспиту є нормативним документом для контролю знань випускників, які мають диплом бакалавра зі сумезних з соціологією дисциплін і бажають продовжити навчання на соціологічному факультеті Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна для отримання диплому магістра. Програма складається з питань за базовими дисциплінами, які вивчалися протягом чотирьох років навчання, критеріїв оцінювання, а також рекомендованої літератури.

Вступ до соціології. Об'єкт, предмет і функції соціології. Дискусії щодо предметного поля соціологічної науки. Специфіка соціологічного аналізу соціальних явищ і процесів. Поняття та феномени соціологічного мислення. Структура соціологічної системи знання. Фундаментальна та прикладна, теоретична макро- та мікросоціологія та емпірична соціологія. Рівні соціологічного знання. Категоріальний апарат соціологічної науки: фактори розвитку. Соціологія в системі наук про суспільство і людину. Соціологія і філософія, соціологія і історія, соціологія і математика, соціологія і соціальна психологія тощо. Поняття та основні персоналії протосоціології. Історичні, соціокультурні та теоретичні передумови виникнення соціології як самостійної науки. Періодизація розвитку соціології (за М. Елброу). Сучасний стан, основні напрямки та проблеми соціологічної науки в Україні. Поняття та види професійної соціологічної діяльності. Соціоінженерна, викладацька та науково-дослідна робота в галузі соціології. Основні компетентності соціолога-професіонала (знання, вміння, навички, професійно-ділові якості). Поняття професійної етики. Професійний кодекс соціолога. Основні положення професійного кодексу соціолога - члена Соціологічної асоціації України. Інституціоналізація соціологічної освіти як фактор професіоналізації соціологічної діяльності та формування громадянської культури особистості.

Історія соціології. Предмет історії соціології. Проблема періодизації історії соціології та можливі критерії виділення періодів в історикосоціологічному процесі. Методологічна проблематика та її еволюція. Особливості виникнення та розвитку соціології в окремих країнах (Франція, Великобританія, Німеччина, Італія, Росія, США та ін.). Основні напрямки в підходах до аналізу історико-соціологічного процесу: хронологічний, проблемний, національний, персоніфікований та ін. Позитивізм О. Конта. О. Конт про завдання соціології. Закон трьох стадій інтелектуального розвитку О. Конта. Особливості біолого-еволюційної соціології. Органіцизм Г. Спенсера, його вчення про загальну еволюцію. Характеристика соціального організму через його функції. Передумови виникнення психологічного напрямку в соціології. Психологія народів (В. Вундт). Психологія натовпу (Г. Лебон). Теорія наслідування (Г. Тард). „Генезис та „телезис в концепції Л. Уорда. Інстинктивізм в соціології. Соціологічні аспекти психоаналізу. Роботи З. Фрейда „Незадоволеність культурою, „Майбутнє однієї ілюзії, „Тотем та табу. Загальна характеристика та коло проблем інтеракціонізму. Теорія дзеркального, Я Ч.Х. Кулі. Символічний

інтеракціонізм Дж.Г. Міда. У. Томас та чиказька школа в соціології. Поняття установки та „Теорема Томаса. Формальна соціологія Ф. Тьонніса. Робота Ф. Тьонніса „Спільнота та суспільство. Загальні категорії соціологічної концепції Г. Зіммеля. Культура в концепції Г. Зіммеля. Робота Г. Зіммеля „Філософія грошей. Матеріалізм як теорія пізнання. Матеріалістичне розуміння історії. Вчення про класову боротьбу. Теорія ідеології. Роботи К. Маркса та Ф. Енгельса „Капітал, „До критики політичної економії. Передмова (К. Маркс), „Походження сім'ї, приватної власності та держави (Ф. Енгельс). „Розуміюча соціологія М. Вебера. Ідеальнотипічний метод пізнання соціальних явищ. Веберівська інтерпретація капіталізму: протестантська етика. Соціологія релігії М. Вебера. Політична соціологія М. Вебера. Роботи М. Вебера „Політика як покликання та професія, „Наука як покликання та професія. Соціологізм Е. Дюркгейма: методологія та онтологія. Поняття соціального факту. Поняття інституту й соціальної функції в концепції Е. Дюркгейма. Соціологія релігії Е. Дюркгейма. Роботи Е. Дюркгейма „Правила соціологічного методу та „Про поділ суспільної праці. Завдання та метод соціології в концепції В. Парето. Теорія соціальної поведінки В. Парето. Теорія еліт В. Парето.

Історія емпіричної соціології. Передумови виникнення емпіричної соціології (історичні, соціокультурні, методологічні). Основні етапи розвитку вітчизняної емпіричної соціології. Провідні дослідницькі центри в Україні. Емпірична соціологія в Західній Європі. Вихідні позиції емпіричної соціології у Франції: різні уявлення про соціальну реальність в «соціальній фізиці» О. Конта й «соціальній фізиці» А. Кетле. Концепція соціального факту Е. Дюркгейма та її емпіричне обґрунтування в роботі «Про самогубство». Зародження емпіричної соціології в Англії. Робота Ч. Бута «Життя й праця населення Лондона»: вихідні завдання й практика масових соціальних обстежень. А. Баулі й перші спроби використання вибіркового методу в соціальному обстеженні. Значення вибіркового методу для становлення емпіричної соціології. Г. Спенсер і його підхід до обґрунтування методології нової науки про суспільство. Опора на факти в роботі Г. Спенсера «Основи соціології». Американська емпірична соціологія: чиказька школа та її роль у становленні емпіричної соціології. Дослідження представників чиказької школи. «Польський селянин у Європі й Америці»: методологія й методи дослідження. Виникнення індустріальної соціології Е.Мейо та Хотторнські експерименти: вихідні позиції й основні результати, методи досліджень. Робота С. Стауффера «Американський солдат»: основні завдання дослідження, використання кількісних методів аналізу емпіричних даних. П. Лазарсфельд, його роль у розвитку методів емпіричної соціології та дослідженні засобів масової інформації. Робота П. Лазарсфельда «Мариенталь». Робота Р. Лінда та Х. Лінд «Пересічне місто» («Middle town»): мета й завдання дослідження, методи збору інформації. Використання методів емпіричної соціології в електоральних опитуваннях Дж. Геллапа, Е.Роупера, А. Кросслі.

Історія української соціології. Історичний контекст виникнення та розвитку української суспільної думки у XVI—XIX ст. Головні риси української суспільної думки у XVI—XIX ст. Ідеї та діяльність М. Драгоманова в українській соціології кінця XIX—початку XX ст. Соціологічна творчість І. Франка. Проект створення наукової соціології Б. Кістяківського. Наукова діяльність М. Ковалевського в контексті української, російської та світової соціології. Генетична соціологія М. Грушевського. Специфіка української соціологічної думки другої половини XIX—початку XX ст. Сучасна українська соціологія: основні дослідницькі центри, представники, напрямки теоретичних та емпіричних досліджень. Соціологія.

Мультипарадигмальність соціології. Синтетичні теорії в соціології. Постмодерн та необхідність нового соціологічного знання. Законодавча соціологія та соціологія інтерпретативна. Поняття „соціальне”. „Соціальна дія” як родові поняття в соціології. Модель одиначної дії Т. Парсонса. Поняття соціальної реальності. Подвійна природа соціального простору за П. Бурдьє. Органічна та механічна солідарність. Типологія соціальної дії М. Вебера та Ю. Хабермаса. Типові змінні Т. Парсонса. Соціальні взаємодії: різновиди, принципи регуляції. Відносини панування/підлеглості (ієрархічні взаємодії). Влада. Система соціальних інститутів. Ознаки суспільства. Структурна композиція суспільства. Загальна теорія систем в соціології. Суспільство як система, що самоорганізується. Типологія суспільств. Соціокультурні відмінності модерну й постмодерну. Теорії інформаційного суспільства. Постфордизм. Інформаційний капіталізм. Теорія гнучкої спеціалізації. Соціокультурні ефекти глобалізації. Соціальні властивості культури. Соціально-історичні системи уявлень про світ: міф, релігія, ідеологія. Цінності та норми. Девіантна поведінка. Соціальна диференціація та соціальна нерівність. Засади соціальної стратифікації. Соціальна мобільність. Маргінальність.

Сучасні соціологічні теорії. Характеристика основних гносеологічних проблем соціології та її епістемологічних альтернатив (реалізм/номіналізм; холізм / індивідуалізм; утопія / ідеологія; мікро- / макротеорія; порядок/конфлікт). Пояснення та розуміння: дві традиції епістемології (позитивізм, метод розуміння). Джерела ідей функціоналізму. Т. Парсонс: класичний функціоналізм, теорія соціальної дії. Типи функціональних пояснень. Р. Мертон: критика положення про функціональну єдність суспільства. Неофункціоналізм. Дж. Александер: перетворення „формальної соціології в структурно-функціональний підхід. Структурний функціоналізм. Постпарсоніанське теоретизування в соціології. Соціологія конфлікту. Нова ліберальна програма Р. Дарендорфа та Л. Козера. Ю. Хабермас про завдання соціальної теорії. Теорія комунікативної дії Ю. Хабермаса: передумови та основні положення. Драматургічна соціологія І. Гофмана. Робота І. Гофмана „Представлення себе іншим в повсякденному житті”. Поняття соціальної стигми. Феноменологія, символічний інтеракціонізм та етнометодологія: основні поняття та методи. Соціологія Е. Гідденса. Теорія структурації:

дуальність, „правила та ресурси”, „діяльність”. Класифікація правил та ресурсів у відповідності до трьох основних понять — легітимація, панування та позначення. „Діючий” та його „знання”, рівні знання: „дискурсивна свідомість” і „практична свідомість”. Відтворення структури в просторі та часі. Соціальні інститути та їх характеристики. Глобалізація як соціальний процес. Структурний конструктивізм П. Бурдьє. Критика об’єктивізму, інтеракціонізму, феноменології та утилітаризму. Від конфлікту інтересів — до класового конфлікту. Соціальна практика як „зацікавлена дія”. Habitus. Н. Луман: типи соціальних систем. Теорія комунікації. Теорія соціокультурної еволюції.

Постмодерне теоретизування в соціології. Modernity, Post-modernity, High modernity, Trans-modernity. Історицизм та критицизм. Витоки постмодерністського теоретизування. Філософські засади соціологічних теорій прагматизму. Специфіка прагматистського акціонізму. Прагматистська „раціональність”. Деконструктивізм у неопрагматизмі. Неопрагматизм Р. Рорті, Х. Патнема, Д. Девідсона, У. Куайна.

Глобалізація як предмет соціологічної рефлексії. Типи теорій глобалізації. Глобалізація як лінійний процес модернізації. Світ-системна теорія І. Валлерстайна. Модель світової культури (М. Арчер, М. Феверстоун, Р. Робертсон). Теорія глобальної спільноти (Е. Гідденс). Модель глобальної системи. Теорія „суспільств, базованих на знанні” (Н. Стер). Модель „макдональдизації” Дж. Рітцера. Глобалізаційна концепція споживання.

Конфліктологія. Діалектична теорія конфлікту (К. Маркс, Р. Дарендорф). Конфліктний функціоналізм (Г. Зіммель, Л. Козер). Структурні елементи конфлікту. Динаміка конфлікту. Основні етапи розвитку конфлікту. Переговори як технологія розв’язання конфліктів. Соціальна напруженість: поняття і сутність.

Соціологія культури. Соціологічне визначення культури. Соціологія культури: коротка історія дисципліни. Соціологічне розуміння зв’язків людини, суспільства та культури. Онтологія сучасного суспільства: принципова нецілісність та множинність. Феномен влади, пряма й дискурсивна влада. Поняття культурних механізмів влади. Символ як елемент культури. Символічний простір, символічний капітал, символічна влада. Символ у процесах номінації, класифікації, кодифікації. Соціологічне визначення ритуалу. Ритуал і цінності, соціальні інститути та пам’ять спільноти. Специфіка ритуалів у сучасному суспільстві. Свята. Ритуали в процесах легітимації влади. Міф у культурі. Характеристики міфологічного мислення. Міф та суспільство. Три аспекти зацікавленості соціології міфом. Міф та цінності. Міфологічне мислення та явище натуралізації. Культурна неоднорідність та поняття полікультурності. Концепти осягнення культурної неоднорідності. Критика концептів культурної неоднорідності та її критерії. Інший в перспективі полікультурного суспільства. Соціокультурна номенклатура Іншого. Культурні механізми розрізнення груп та категорій: «чужий» та «ворог» у перспективі реалізації влади в суспільстві. Культурне

розмаїття як ресурс розвитку. Культурна політика національної держави та проблеми толерантності. Культурна неоднорідність та матриця домінування.

Економічна соціологія. Евристичні можливості моделі — економічної людини і моделі — соціологічної людини. — Соціальна економіка М. Вебера. Дослідження впливу соціальних інститутів на економічне життя суспільства (Т. Веблен). Гроші як соціокультурне явище (Г. Зіммель). Економіка і релігія у працях М. Вебера. Розподіл праці з погляду соціології (Е. Дюркгейм). Економіка і суспільство в теоріях структурного функціоналізму. Соціальна структура і ролі в економіці капіталізму (В. Зомбарт, Й. Шумпетер). Політика й економіка (Д. Кейнс). Соціальна критика ринкової економіки К. Поланьї. Ринок і свобода особистості у працях Ф. Хайєка. Соціально- економічні групи: критерії визначення, типи, сприйняття в суспільній свідомості, особливості соціологічного аналізу. Середній клас і його економічний потенціал. Бізнесові еліти і їх соціальна відповідальність. Характерні риси економічної культури країн з розвинутою капіталістичною економікою. Зміст, структура, функції економічної свідомості як елементу економічної культури. Стереотипи сприйняття та реакції людей на економічні перетворення в суспільстві. Господарські ідеології, їх характеристика. Ідеологічні гібриди і соціально-економічна політика. Особливості соціологічного вивчення економічної поведінки. Соціокультурна детермінація економічної поведінки різних суб'єктів господарювання в сучасній Україні. Зміст, структура, функції та види економічної поведінки. Місце підприємців у ринковій економіці, їх ідентифікація, моделі підприємницької поведінки. Зайнятість і ринок праці. Інституційна структура ринку праці. Соціальні умови, функції ринку праці. Внутрішні та зовнішні ринки праці (П. Дерінгер, М. Піоре). Основні моделі сегментованого ринку праці (Ч. Лідбітер, Дж. Аткинсон та ін.). Фактори сегментації ринку праці. Гендерні асиметрії на ринку праці. Адаптація та соціальні наслідки втрати роботи; канали, механізми і форми працевлаштування. Активна соціальна політика в сфері зайнятості та її соціологічне забезпечення.

Соціологія реклами. Реклама як соціальний інститут. Функції реклами на макро- і мікросоціальних рівнях. Реклама як предмет соціологічного та економічного аналізу. Рекламні технології як засіб управління споживацькою поведінкою. Довіра та відчуження: соціологічна концепція Г. Зіммеля. Довіра та способи її формування (Дж. Коулмен, Ф. Фукуяма). Основні методи впливу, що використовуються в рекламній діяльності. Роль референтних груп в рекламному впливі. Презентація продукту реклами іншим у світі повсякденності: апікації теорії І. Гофмана до реклами.

Соціологія сім'ї та молоді. Сім'я як соціальний інститут і як мала соціальна група. Історичний характер функцій сім'ї. Поняття специфічних та неспецифічних функцій. Основні функції сучасної сім'ї. Етапи історичного розвитку сім'ї як соціального інституту. Поняття фамілізму та фамілістичної культури. Дофамілістичний етап розвитку сім'ї. Розвиток сім'ї на доіндустріальному етапі. Сім'я на індустріальному етапі розвитку суспільства.

Виникнення сім'ї сучасного типу. Відмінні риси традиційної та сучасної моделей сім'ї. Сучасний стан сім'ї як соціального інституту. Основні тенденції змін в сфері шлюбно-сімейних відносин на сучасному етапі. Поняття сімейної поведінки особистості та її різновиди. Поняття шлюбної поведінки та шлюбного вибору. Складові шлюбної поведінки. Поняття сексуальної поведінки та основні цілі сексуальної поведінки. Соціальний аспект сексуальної поведінки. Взаємозв'язок сексуальної та репродуктивної поведінки. Поняття репродуктивної поведінки, специфіка її соціологічного вивчення. Структура репродуктивної поведінки. Рутинна та проблемна репродуктивна поведінка. Поняття планування сім'ї. Основні концепції планування сім'ї. Життєвий цикл сім'ї. Критерії конструювання життєвого циклу сім'ї. Сутність та зміст сімейної політики. Сімейна політика держави як чинник трансформації інституту сім'ї. Проблеми формування сімейної політики в сучасній Україні. Проблематика соціологічних досліджень сім'ї. Специфіка макросоціологічного та мікросоціологічного підходів до вивчення сім'ї. Макросоціологічні (еволюційна теорія або інституційно-історичний підхід, функціоналістські теорії, конфліктологічні теорії, феміністські теорії) та мікросоціологічні (символічний інтеракціонізм, теорія обміну, етнометодологія, психоаналіз) теорії сім'ї.

Соціологія молоді як спеціальна соціологічна теорія. Історія виникнення, сучасний стан, перспективи розвитку соціології молоді. Об'єкт, предмет та функції соціології молоді. Теоретико-методологічні засади соціологічного вивчення молоді. Основні напрямки, методологія та методика досліджень молоді у вітчизняній та світовій соціології. Молодь як соціальнодемографічна група Вікова стратифікація суспільства. Місце та роль молоді в соціальній структурі. Визначення вікових меж молоді як соціальна та соціологічна проблема. Соціально-психологічні особливості молодіжного віку. Соціально-статусні характеристики різних груп молоді. Молодь України в соціально-демографічному вимірі. Державна молодіжна політика та соціальна робота з молоддю. Соціалізація молоді та ювентизація суспільства як взаємозумовлені процеси. Соціологічні тлумачення процесів соціалізації особистості: від позитивізму до постмодернізму. Взаємодія поколінь як фактор соціалізації молоді та ювентизації суспільства. Покоління X, Y, Z: відмінності свідомості та поведінки. Соціальні ідентичності і соціокультурні практики сучасної молоді: глобальний та регіональний контексти. Культурний капітал сучасної молоді: його джерела, динаміка та факторна зумовленість. Молодь в умовах суспільства ризику. Суспільство, що трансформується, як соціокультурний простір для актуалізації ризикогенних практик молоді. Молодіжні девіації: основні форми, причини та фактори поширення. Молодь як агент політичного поля України: аналіз політичних орієнтацій молоді і факторів, що їх зумовлюють. Молодь в умовах глобалізації. Антиглобалістський молодіжний рух. Молодіжна повсякденність в контексті дозвіллевої діяльності сучасного українського юнацтва.

Методологія та організація соціологічного дослідження. Поняття про методологію теорію, метод, техніку, процедуру й методику в соціологічному дослідженні. Кількісні та якісні підходи до дослідження соціальної реальності. Види соціологічних досліджень. Програма соціологічного дослідження її призначення в проведенні соціологічного дослідження, структура й основні функції. Проблема соціологічного виміру й можливі підходи до її рішення. Основні типології шкал. Шкалювання. Вибірковий метод. Репрезентативність вибіркової сукупності, її основні критерії й способи контролю. Основні види погрешностей при використанні вибіркового методу: випадкові й систематичні. Причини виникнення помилок вибірки й способи зниження їхнього рівня. Дизайн-ефект вибірки. Вимоги до визначення обсягу вибіркової сукупності. Контроль і ремонт вибіркової сукупності. Методи корекції вибірки. Основні види імовірнісної вибірки. Систематичний відбір при проектуванні імовірнісних вибірок. Стратифікована (районована) вибірка. Кластерна вибірка. Прості й складні схеми формування вибіркової сукупності. Багатоступінчаста вибірка. Побудова територіальної вибірки. Сполучення стратифікованої вибірки й кластерного підходу. Маршрутний метод. Всеукраїнська (національна) вибірка. Неімовірнісні способи відбору респондентів і домогосподарств. Квотна вибірка. Метод основного масиву. Цільовий відбір. Метод «снігової кулі». Основні етапи організації соціологічного дослідження. Структура соціологічного дослідження, підготовка й організація його проведення. Пілотажне дослідження при підготовці соціологічного дослідження. Проведення польових робіт. Види контролю якості збору даних. Організаційно-економічні аспекти проведення соціологічного дослідження. Принципи роботи з інтерв'юерами. Написання звіту і його презентація. Дослідницька етика.

Методи збору соціологічної інформації. Різновиди методів збору даних: опитування, спостереження, аналіз документів. Вибір методу збору даних в залежності від стратегії дослідження (кількісна, якісна). Вибір методу збору даних в залежності від дизайну дослідження (експеримент, кроссекційний, лонгітюдний, кейс-стаді, порівняльний). Критерії якості даних: надійність, валідність (зовнішня, внутрішня, конструктивна, екологічна). Поняття вимірювання в соціології. Етапи вимірювання: створення теоретичної моделі досліджуваного явища, концептуалізація понять дослідження, відбір емпіричних індикаторів (операціоналізація та побудова моделей вимірювання), побудова вимірювальних шкал та формулювання питань інтерв'ю / анкети. Поняття вимірювальної шкали. Рівні вимірювання та типи шкал. Метод опитування як джерело соціологічних даних. Кількісні та якісні опитування. Класифікації опитувальних методів за кількістю респондентів та за рівнем компетентності респондентів. Опитувальні техніки: PAPI, CATI, CAPI, CASI, TAPI, SAPI, CAWI. Визначення соціологічного інтерв'ю та анкетних опитувань; відмінності між цими методами опитування. Різновиди інтерв'ю: за ступенем формалізації, за ситуацією проведення,

персональні (F2F) та групові інтерв'ю. Особливості комунікативної взаємодії інтерв'юера і респондента: «ефект інтерв'юера», «ефект респондента». Різновиди анкетування: очне (раздаточне) і заочне (пресові опитування, поштові опитування, інтернетопитування). Поняття інтернет-опитування, онлайн-опитування, вебопитування. Онлайн-панель: особливості її формування й використання. Види онлайн-опитувань: електронною поштою; неконтрольоване вебопитування; онлайн-панелі (веб-панелі) інтернет-користувачів з онлайнрекрутінгом чи з офлайн-рекрутінгом; онлайн-панелі, які є репрезентативними для населення в цілому. Комбіновані опитування (mixedmode surveys). Програмне забезпечення для проведення онлайн-опитувань. Питання як елементарний технічний інструмент опитування. Структура питання: формулювання та область пошуку відповіді. Традиційні питання і питання-індикатори. Формат питань: відкриті, закриті та напівзакриті. Різновиди закритих питань (дихотомічні та поліваріантні, альтернативні та питання-меню тощо). Зв'язок закритих питань різних типів з рівнями вимірювання. Особливості застосування відкритих та закритих питань. Різновиди питань інтерв'ю / анкети: різні синтаксичні форми (запитання, твердження), використання графічних елементів (зображень та схем), питання за ступенями складності, особисті та безособові питання, прямі та непрямі питання, проєктивні питання. Табличні питання. Нейтральні та сенситивні питання. Різні техніки стимулювання щирості в сенситивних питаннях. Питання зі спеціальними функціями: питання-фільтри, контрольні питання (шкали брехні, питання-пастки) тощо. Основні вимоги до формулювання питань інтерв'ю / анкети. Основні вимоги до списку варіантів відповіді (альтернатив) та шкал. Структура анкети / бланка інтерв'ю. Вітання респондентів: призначення та обов'язкові пункти. Соціально-демографічний блок (паспортичка): призначення, склад, особливості розташування в анкеті. Композиція простих та складних питань. Композиційне розташування загальних та часних питань. Основні вимоги до дизайну опитувального листа. Призначення й застосування методу фокусованих групових інтерв'ю в соціологічних, маркетингових, політологічних дослідженнях. Проведення фокус-групи: умови (фокус-групове приміщення), тривалість фокус-груп тощо. Організація фокус-групи: ролі в дослідницькій команді. Проведення серії фокус-груп: визначення числа фокус-груп у серії. Методи відбору (рекрутінгу) учасників фокус-груп. Вимоги до складу учасників фокус-груп. Ознаки для сегрегації учасників. Вимоги щодо статі й віку учасників. Кількість учасників фокус-групи. Гайд фокус-групи: призначення, робота модератора з гайдом під час фокус-групи. Структура гайду. Особливості та вимоги до питань гайду. Вимоги до роботи модератора фокус-групи, стилі роботи модератора. Техніки корекції групової дискусії. Критерії перевірки якості фокус-групи. Царина застосування методу соціометрії в соціологічних дослідженнях. Мета соціометричного дослідження. Особливості соціометричного опитування. Етапи соціометричного опитування; важливість етапу соціометричною розминки. Соціометричний критерій.

Різновиди соціометричних питань-критеріїв. Параметрична і непараметрическая процедура соціометричного опитування. Соціометричне обмеження. Соціоматриця — табличний метод обробки соціометричних даних. Впорядковані соціоматриці. Соціограма — візуалізація соціометричних даних. Різновиди соціограм (угруповання, конвенціональна, концентрична, локограма, карта-монограма). Індивідуальні соціометричні індекси (соціометричний статус члена групи й індекс психологічної експансивності, індекс обсягу взаємодії члена групи, індекс взаємності виборів). Групові соціометричні індекси (індекси згуртованості та конфліктності групи, індекс обсягу взаємодії в групі, індекс взаємності виборів у групі). Члени групи, які зміцнюють або послаблюють групу. Вивчення структури групи: ядро групи, підгрупи. Царина застосування методу соціологічного спостереження. Пряме й непряме спостереження. Включене та зовнішнє спостереження. Відкрите й приховане спостереження. Структуроване й неструктуроване спостереження. Спостереження лабораторне, польове або спровоковане у звичайних умовах. Систематичні та несистематичні спостереження. Використання фото-, відео-, аудіо- техніки для спостереження. Сфера застосування методу аналізу документів у соціології. Поняття «документ» у соціології. Різновиди документів. Види дослідження документів: неформалізоване (традиційне, якісне) і формалізоване (кількісне). Критерії доцільності застосування кількісного аналізу документів. Види традиційного аналізу документів: зовнішній і внутрішній аналіз. Проблема достовірності документальної інформації. Метод контент-аналізу: сутність та завдання методу, область застосування. Етапи проведення контент-аналізу. Операціоналізація понять дослідження в контент-аналізі: виділення категорій аналізу, визначення одиниць аналізу (смислових одиниць) та одиниць рахунку, складання класифікатора контентаналізу. Процес кодування, заповнення протоколів (бланків) контент-аналізу, робота кодувальника. Експеримент як метод і дизайн дослідження. Можливості та обмеження експериментального методу в соціології. Типи змінних в експерименті: незалежні змінні (експериментальні фактори), залежні змінні, позаекспериментальні змінні. Внутрішня та зовнішня валідність результатів експерименту. Різновиди соціальних експериментів: реальні (натуральні) та уявні, наукові й прикладні, проектні й ретроспективні, однофакторні й багатфакторні, контрольовані й неконтрольовані, лабораторні та польові. Паралельний і послідовний експерименти. Плани експериментів: «до-після» без контрольної групи, «до-після» з контрольною групою, «тільки після» з контрольною групою, «нібито до-після» з контрольною групою. Методи вирівнювання складу контрольної та експериментальної груп.

Методи аналізу соціологічної інформації. Поняття «соціологічна інформація», різновиди соціологічної інформації. Первинна та вторинна соціологічна інформація. Соціологічна інформація та соціологічні дані. Методологічні принципи аналізу соціологічних даних. Логіка та основні

етапи аналізу соціологічних даних. Статистичні методи аналізу даних та задачі, що розв'язуються з їх застосуванням. Якісні та кількісні методи аналізу даних. Поняття розподілу ознаки. Аналіз одновимірних та двовимірних розподілів як базові процедури аналізу даних. Засоби аналізу одновимірних розподілів. Кореляційний аналіз та аналіз двовимірних розподілів. Процедури статистичного виводу: статистичне оцінювання та статистична перевірка гіпотез. Призначення методів статистичного оцінювання. Види статистичного оцінювання: точкове оцінювання; інтервальне оцінювання. Довірчий інтервал: сутність та приклади застосування довірчих інтервалів в соціологічному дослідженні. Перевірка статистичних гіпотез як засіб перевірки робочих гіпотез соціолога. Аналіз розбіжностей: сутність та застосування в соціологічних дослідженнях. Необхідність аналізу розбіжностей у соціологічних дослідженнях. Зміст аналізу розбіжностей та етапи його проведення. Значущість розбіжностей, необхідність урахування значущості розбіжностей при порівнянні характеристик досліджуваних соціальних груп. Факторний аналіз: сутність факторного аналізу; різновиди факторного аналізу; задачі, що розв'язуються із застосуванням факторного аналізу. Кластерний аналіз: сутність кластерного аналізу; різновиди кластерного аналізу; задачі, що розв'язуються за допомогою кластерного аналізу. Регресійний аналіз: сутність регресійного аналізу; різновиди регресійного аналізу; задачі, що розв'язуються за допомогою регресійного аналізу. Засоби та особливості візуалізації результатів соціологічного дослідження.

Методи комп'ютерної обробки соціологічної інформації (SPSS). Роль сучасних інформаційних технологій в обробці й аналізі соціологічної інформації. Планування обробки даних соціологічного дослідження: 1) вибір комп'ютерної програми; 2) визначення методів аналізу даних. Етапи обробки даних соціологічного дослідження. Специфіка представлення, зберігання й обробки даних у пакеті SPSS. Особливості розрахунку одновимірних розподілів у пакеті SPSS. Особливості розрахунку двовимірних розподілів у пакеті SPSS. Фільтри: поняття фільтра та необхідність побудови фільтрів при аналізі емпіричних даних. Особливості обробки в пакеті SPSS даних, що виміряні за допомогою номінальної шкали з сумісними альтернативами. Обчислення статистичної значущості розходжень в пакеті SPSS. Розрахунок довірчих інтервалів в пакеті SPSS. Реалізація факторного, кластерного та регресійного аналізу в пакеті SPSS.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Підручники, навчальні посібники

1. Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки / Пер. з фр. Г. Філіпчука. – К.: Юніверс, 2004. – 688 с.
2. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. – К.: Основи, 1994. – 269 с.
3. Гіденс Е. Соціологія / Ентоні Гіденс.- Київ: Основи, 1999. –726 с.
4. Гуменюк Л.Й. Соціологія: Хрестоматія (від першоджерел до сучасності): навчальний посібник. У 2-х томах. Львів: ЛьвДУВС, 2019.
5. Даниленко О.А., Ковальова І.Д. Мусієздов О.О. Історія соціології: Навчально-методичний посібник. – Харків : Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2004. – 330 с.
6. Захарченко М.В., Погорілий О.І. Історія соціології (від античності до початку ХХ ст.). – К.: Либідь, 1993 – 336 с.
7. Погорілий О. І. Соціологічна думка ХХ століття: Навч. посіб. – К.: Либідь, 1996. – 224 с.
8. Рибщун О. Особливості розвитку української соціології за радянських часів / Бурлачук В. та ін. Історія української соціології. Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2018. С. 281-332.
9. Giddens, Anthony. 2006. Sociology (5th edition), Polity, Cambridge.

Словники, енциклопедії, довідники

1. Outhwaite W. (ed.). The Blackwell Dictionary of Modern Social Thought (2nd ed.). Blackwell Publishing, 2006.
2. Calhoun, Craig (ed.). Dictionary of the Social Sciences.– Oxford University Press, 2002.
3. Scott, John & Marshall, Gordon (eds). A Dictionary of Sociology (3rd Ed.).Oxford University Press, 2005.

Першоджерела, хрестоматії

Історія української соціології

1. Актуальні культурні практики населення України //Соціокультурні ідентичності та практики. — К.-2002.- С. 259-289.
2. Костомаров М. Книги буття українського народу. Дві руські народності // Історія філософії України. Хрестоматія: Навч. пос. / Упорядники М.Ф.Тарасенко, М.Ю.Русин, А.К.Бичко. – К.: Либідь, 1993. – С. 315-321.
3. Драгоманов М. П. Вибране. – К.: Либідь, 1991. – 688 с.
4. Драгоманов М. П. Літературно-публіцистичні праці: в 2-х тт. / Ред. О.Дей, О.Лисенко. – К.: Наукова думка, 1970. – Т.1. – 595 с.; Т.2. – 531 с.
5. Кістяківський Б. О. Вибране / Ред. В.Ф.Жмир, Упоряд. Л.П. Депенчук / Бібліотека часопису "Філософська і соціологічна думка"; Українські мислителі. – К.: Абрис, 1996. – 512 с.

6. Франко І. Я. Що таке поступ? Мислі о еволюції в історії людськості. Передмова до окремого видання 24-го розділу —Капіталу К.Маркса // Франко І. Я. Твори: У 20 т. / Ред. кол. О.Є.Корнійчук, О.І.Білецький та ін. – К.: Держ. вид-во худ.л-ри, 1951-1956. – Т. 19.
7. Липинський В. Листи до братів хліборобів: (фрагменти) // Хроніка'2000. – 1993. – № 3-4 (5-6). – С. 158-191.
8. Шаповал М. Система суспільних наук // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. –№4. – С.156-168.
9. Шаповал М. Соціологія українського відродження. – К.: Україна, 1994. – 45 с.

Сучасні соціологічні теорії

1. Бекешкіна І.Е. Етноконфліктологічний підхід до сучасної ситуації в Україні. - К., 1994.
2. Гуляєв В.В. Соціальні механізми попередження та розв'язання соціально-трудових конфліктів // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології. – К., 2004.
3. Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць – Харків: Вид.центр Харківського університету, 2002. – с.123-126.
4. Конфлікти в суспільстві: діагностика і профілактика. Матеріали Третьої Міжн. н.-пр. конф./ За ред. Пірен М.І. – Київ-Чернівці, 1995.
5. Конфліктологія: [Підручник для студентів вищ. навч. зал. юрид. спец.] / За ред. професорів Л.М.Герасіної та М.І.Панова. – Харків: Право, 2002. – 256 с.
6. Пірен М.І. Конфліктологія: Підручник. – К.: МАУП, 2003. – 360 с.
7. Погорілий О.І. Соціологічна думка ХХ століття. / Навч. посібник. – К., 1996.

Політична соціологія

1. Патнам Р. Д. Творення демократії. Традиції громадської активності в сучасній Італії / Пер.з англ. - Київ: «Основи», 2001.
2. Вакуленко С. М. Соціологія сім'ї: навчально-методичний посібник для викладачів і студентів. — Харків: Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 2003. — 159 с.
3. Глазунов С.В. Соціологія сім'ї: Навч. посібник для вищ. закл. освіти. — Д.: РВВДД. — 2000. — 140 с.
4. Молодь у дзеркалі соціології / за заг. ред. О. Балакіревої, О. Яременка. Київ : УІСД, 2001. 210 с.
5. Сокурянська Л. Харків: ВЦ ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 54 с.
6. Сорока Ю. Г. Свої, чужі, різні: соціокультурна перспектива сприйняття іншого: монографія. –Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2012.

7. Сучасна українська сім'я: медико-соціальні аспекти: Монографія / Лісовий В.М., Шурма І.М., Коробчанський В.О., Лантух А.П., Вакуленко С.М., Мірошниченко М.С. — Х.: Майдан, 2009. — 268 с.
8. Українське студентство у пошуках ідентичності : монографія / за ред. В. Арбеніної, Л. Г. Сокур'янської. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 520 с.

Методи збору соціологічної інформації

1. Паніотто В., Харченко Н. Методи опитування: Підручник. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2017.
2. Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. Збірник наукових праць. — Харків: видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2008. — С. 142-152.
3. Паніотто В.І., Максименко В.С., Марченко Н.М. Статистичний аналіз соціологічних даних. — К.: Вид.дім «КМ Академія», 2004.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Теоретичне випробування спрямоване на виявлення навичок самостійного творчого мислення й письмового послідовного викладу власних думок. Відповідаючи на питання з екзамену, абітурієнт повинен показати вміння чітко, логічно й грамотно формулювати думки, структурувати інформацію, точно і повно відтворювати факти, прізвища, назви праць теоретиків, конкретні концепції та аналізувати їх, виділяти причиннонаслідкові зв'язки, ілюструвати поняття відповідними прикладами, аргументувати свої висновки.

За умови неможливості проведення іспиту в режимі офлайн здійснюється дистанційне вступне випробування на одній із доступних для абітурієнтів інтернет-платформ (ZOOM, Google Meet тощо). Завдання вступного іспиту складається з двох питань: перше – з теорії та історії соціології, друге – з методів соціологічного дослідження.

Максимальна кількість балів, яку може отримати абітурієнт за результатами фахового екзамену – 200 балів. Мінімальна кількість балів, необхідна для складання фахового вступного випробування, становить 100 балів.

Кількість балів за відповідь на кожне питання розподіляється таким чином:	1 питання	2 питання
Повнота, логічність і послідовність розкриття теми	30	30

Самостійність відповіді	30	30
Знання теоретичного матеріалу (з точними посиланнями на назви праць теоретиків, конкретні концепції), вміння аналізувати їх, виділяти причинно-наслідкові зв'язки	40	40
Усього	100 балів	100 балів

Голова фахової
атестаційної комісії

Людмила СОКУРЯНСЬКА

Затверджено на засіданні Приймальної комісії
Харківського національного університету імені
В. Н. Каразіна
Протокол № 3 від 3 квітня 2023 року

Відповідальний секретар
Приймальної комісії

Сергій ЄЛЬЦОВ